

видавництва «Акта», «Коло», «Апріорі». «Родовід» та ін.). І ця тенденція поступово стає провідною.

Література:

1. Белічко Ю. Леонід Андрієвський – художник книги. Літопис життя і творчості. Київ : Криниця, 2012. 408 с.
2. Національна академія наук України: Короткий річний звіт 1996. Київ : Март, 1997. 32 с.
3. Thompson J. B. Books in the Digital Age: The Transformation of Academic and Higher Education Publishing in Britain and the United States. Cambridge : Polity, 2005. 480 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-545-7-22>

HISTORY OF UKRAINIAN MONUMENTAL FINE ART IN DESIGN OF THE SURROUNDING SPACE

ІСТОРІЯ МОНУМЕНТАЛЬНОГО ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ В ДИЗАЙНІ НАВКОЛИШНЬОГО ПРОСТОРУ

Kokovikhina A. V.

Student

*Salvador Dali Academy of
Contemporary Arts
Kyiv, Ukraine*

Коковіхіна А. В.

студентка

*Арт академія сучасного мистецтва
імені Сальвадора Далі
м. Київ, Україна*

Розпис стін є класичним способом оздоблення інтер'єру житла в різних культурах світу. З зародженням образотворчого мистецтва у добу пізнього палеоліту людство почало розписувати печери, щоб прикрасити оселі або передати знання. Втім, розписи здавна мали й магічне значення: вони мали захищати родину від небезпеки. Так само художнє оздоблення стін не оминувало українців. Про це кажуть знайдені рештки трипільських хат, а також українські глиняні будинки XIX–XX ст., про збереження яких дотепер піклуються родини або місцеві музеї.

Знайдені науковцями трипільські хати, що датуються 4–3 тисячоліттям до н. е., були виготовлені з дерева й обпалені глиною. Зсередини та зовні вони мали характерні трипільські розписи, які мали на меті

захистити мешканців від негараздів і притягнути позитивну енергію. Найпоширенішими елементами розписів були геометричні візерунки, тваринні мотиви, зображення сонця й дерева життя, що мали тотемне значення оберегу й родючості [1]. Використовували темнокоричневу, червону, охристу фарби.

За часів Київської Русі, починаючи з правління князя Аскольда, цей вид мистецтва проявлявся в розписі князівських палаців і церков. Тож до язичницьких мотивів додалися релігійні, які втілювалися у фресках та мозаїках. Найвизначніші пам'ятки монументального живопису збереглися у таких містах України, як Київ і Чернігів, зокрема у Софійському соборі, де можна побачити мозаїки з образами святих (Богородиці, Христа–Вседержителя) і рослинними орнаментами.

Настінну мозаїку викладали зі смальти (кольорового непрозорого скла), технологія виготовлення якої була втрачена у XIII ст. Майстри створювали десятки варіацій відтінків кожного кольору цього матеріалу. Великим досягненням було винайдення золотої смальти: прошарок золота вкладався між двох пластин прозорого скла [2]. У мозаїках Софійського собору у Києві переважають такі кольори, як червоний і золотий, що контрастують із синім кольором відтінку чистого неба. Цікавим фактом є те, що поряд з величними фресками і мозаїками люди залишали власні написи, що відомі як комплекс графіті. Це були видряпані підписи князів і простолюду, молитви, зображення тварин й інші повідомлення [3].

Традиція оздоблювати будівлі малюнками продовжилася до наших днів. Наприклад, на Дніпровщині на початку XX ст. розвинувся петриківський розпис, на Поділлі й Волині – самчиківський, на Прикарпатті – косівський, а в районі Львівської області виник Яворівський розпис [4]. Велику роботу з дослідження народних орнаментів провів ніжинський художник Микола Самокиш, який упорядкував найпопулярніші візерунки в альбом «Мотиви українського орнаменту». Художник дослідив класичні орнаменти рідної Чернігівщини, а також Київської, Харківської і Полтавської губерній, що знайшов не лише на будівлях, а й на предметах побуту, рушниках й одязі [5, с. 67].

Завдяки архіву експедицій українського мистецтвознавця Стефана Таранушенка ми можемо визначити, як відрізняються принципи та техніка розпису хат у різних регіонах України. Настінне оздоблення мало інтимний контекст у кожній родині, тому символи мали важливе значення.

В першу чергу українці розписували піч, портали, стіни навколо вікон, інколи стріху. Оскільки селяни не мали можливості купити килими, то часто майстри живопису малювали їх на стінах. В оздобленні поєднували флористичні орнаменти, так зване дерево життя, що

часто ставало центральним зображенням на комині, а також лінії та інші геометричні мотиви. Цікавим спостереженням є те, що геометричні орнаменти підкреслювали форми будівлі або окремої частини споруди (вікон, груби, стелі тощо). Поздовжні лінії по периметру стін вказували на їхній напрямок, а вертикальні смуги на комині підкреслювали їхній розмір у просторі, що мало візуально збільшувати висоту приміщення. Поміж того, ритмічні візерунки на стінах були окрасою кімнат за мотивом сучасних шпалер (повторювані лінії, ромби або інші фігури). Колористика розписів була поліхромною, яскравою, мала велику контрастність. Переважали зелений, блакитний, червоний кольори. З часом люди почали більше оздоблювати інтер'єр хати на протигагу зовнішнім стінам. Це вказує на те, що родина хотіла зберегти окрасу своєї хати від зайвих споглядань. Окрім цього, відомо, що на Сході України окремі візерунки на хатах викладали піском, а на Чернігівщині й Житомирщині, де переважали дерев'яні хати, зокрема зі зрубу, стіни навколо вікон покривалися білою фарбою й прикрашалися геометричними фігурами по формі, щоб підкреслити архітектурні якості споруд [6, с. 110].

У період радянського союзу ключовим видом синтезу монументального мистецтва з архітектурою були мозаїчні панно, виконані на замовлення держави. Художники тісно співпрацювали із зодчими, щоб створити композиції на конкретні тематики відповідно до призначення будівлі. Це був чи не єдиний спосіб самовираження для українських митців, котрі зазнавали тиску від влади й не мали інших можливостей проявляти свій творчий потяг. Саме тому важливо ретельно аналізувати ті роботи, що дожили до сьогодні, та їх берегти.

Значущою художньою пам'яткою України є мозаїчне панно «Вітер» авторства Алли Горської, Віктора Зарецького та Бориса Плаксія, що оздоблює колишній ресторан «Вітряк» у Києві. Це єдина робота мисткині Алли Горської, що вціліла до наших днів, хоча вона й знаходиться в аварійному стані.

Робота поєднує у собі народні мотиви та тогочасний модерн й авангардизм. Виконана у поєднанні червоного, синього й жовтого кольорів, вона неодмінно привертає увагу глядача. Винятковою є монументальність панно, оскільки воно вкриває усю фронтальну стіну зовні будівлі. Складно визначити сутність основних фігур зображення, оскільки вони мають абстрактні форми й плавні контури. Цей фактор змушує активно роздивлятися стіну ресторану з різних боків, щоб зрозуміти сенс роботи. Центральна частина панно схожа на червону квітку, що є поширеним символом в українському народному мистецтві. А права частина мозаїки нагадує міфічну тварину, що плавно

піддається вітру, під впливом якого розвіюються також навколишні орнаменти.

Такий незвичний спосіб оздоблення ресторану традиційними квітковими й тваринними мотивами є сучасним осмисленням мистецтва, що створює нові шляхи сприйняття рідної культури українцями, для яких така непроста гарна картинка на стіні може навіяти спогади про дитинство, перенести їх у твори улюблених письменників та доказати, що мистецтво здатне набувати нових дивовижних форм поза рамками наївного бачення.

Спосіб оздоблення ресторанів і кафе за допомогою мозаїки залишається актуальним й у сучасних київських закладах. На тлі політичних подій останніх десятиків років та особливо повномасштабного вторгнення росії багато українців почали згадувати свою духовну спадщину та створювати культурні надбання теперішнього покоління. В дизайні інтер'єру почали переосмислювати «українськість» через нешаблонні підходи: панно з пейзажами київських пагорбів на стінах, традиційні килими з гуцульськими мотивами у декорі або глиняне оздоблення стін, що навіює спогади про бабусину хату в селі.

Культовими є роботи українських вуличних художниць сестер Фельдман, панно яких оздоблюють житлові будинки України та Бельгії, а також інтер'єр київського кафе «Без Дверей Espresso Bar». На стінах зали розміщено 17 ілюстрацій легендарних символів Києва: Золотих воріт, досі не відкритої станції метро «Львівська брама», скульптур на Пейзажній алеї тощо. Художниці працюють акриловою фарбою у стилі примітивної контурної ілюстрації.

Іншим варіантом застосування монументального мистецтва в закладах харчування Києва є мозаїчне панно в кафе «Frankly» від анонімного мистецького колективу Pomme de Boue. У приміщенні представлена мозаїка з зображенням автомобілів і муніципального транспорту в стилі авангард з різкими динамічними лініями, що нагадує стилістику виконання радянських панно.

Визначним прикладом застосування в інтер'єрі мозаїки є дизайн кафе «Квартира № 5» у м. Вишгород Київської області, де художниці Ксенія Ковальова й Анастасія Кравчук створили абсолютно нове мозаїчне панно з пейзажем міста, яке містить елементи Київської ГЕС і набережну. Для створення роботи використано керамічну й дзеркальну мозаїку приглушених кольорів.

Отже, українське монументальне образотворче мистецтво має довгу історію, що в теперішній час несе значення в дизайні приміщень. Продумані, цікаві й захопливі настінні панно спонукають відвідувачів більше цікавитися історією рідної країни й надихають шукати естетику в навколишньому просторі.

Література:

1. Знаки та символи. *Трипільська культура*. 2016. URL: https://trypillianculture.blogspot.com/p/blog-page_82 (дата звернення: 11.03.2025).
2. Образотворче мистецтво Київської Русі. 2014. URL: <https://kyiwdavnmust.blogspot.com/2014/05/blog-post> (дата звернення: 11.03.2025).
3. Сакральне мистецтво Київської Русі «під знаком візантійської цивілізації». *RISU*. 2017. URL: https://risu.ua/sakralne-mistectvo-kijivskoj-rusi-pid-znakom-vizantiyskoji-civilizaciji_n86692 (дата звернення: 11.03.2025).
4. Вивчаємо своє: чотири традиційні українські розписи. *Українки*. 2022. URL: <https://ukrainky.com.ua/vyvchayemo-svoje> (дата звернення: 11.03.2025).
5. Паранько Н., Гайова І. Народні орнаменти в творчості українського художника Миколи Самокиша. *Актуальні проблеми сучасного дизайну* : збірник матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф., 23 травня. 2020 р. Київ : КНУТД 2020. С. 66–69.
6. Студенець Н. Матеріали з історії хатнього настінного розпису в архіві Стефана Таранушенка. *Студії мистецтвознавчі*. 2015. № 4. С. 109–119.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-545-7-23>

**ENERGY-SAVING PRINCIPLES
OF ARCHITECTURAL DESIGN IN UKRAINE****ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧІ ПРИНЦИПИ
АРХІТЕКТУРНОГО ДИЗАЙНУ В УКРАЇНІ**

Krasnyy E. K.

*Senior Lecturer at the Department
of Architecture and Design
National University "Chernihiv
Polytechnic"
Chernihiv, Ukraine*

Красний Е. К.

*старший викладач кафедри
архітектури та дизайну
Національний університет
«Чернігівська політехніка
м. Чернігів, Україна*

Вступ. Нові реалії в Україні, пов'язані з війною, вимагають нових підходів в організації архітектурного середовища та переосмислення трансформаційних процесів в архітектурному дизайні з урахуванням